

Moral och demokrati: Replik till Tännsjö

Lars Bergström

Ska folket eller moralen styra politiken? En fråga med viss aktualitet i dessa dagar.

Ett exempel. I *Filosofisk tidskrift* nr 1, 2025 diskuterades Torbjörn Tännsjös tes att de allvarliga problem mänskligheten står inför endast kan lösas av en global politisk despoti. Han tror att en sådan despoti på sikt kan utvecklas till en populistisk demokrati. Men hur går den populistiska demokrati, som Tännsjö förespråkar, ihop med hans utilitarism (s. 8)?

Han definierar demokrati som att alla kollektiva beslut fattas enligt majoritetsprincipen, så att viljan hos majoriteten av dem som fattar beslut segrar (s. 5). Om demokratin är indirekt, så väljer folket sina ledare, men det är inte dessa som styr i en populistisk demokrati, utan folket självt – vilket kan kräva att valsystemet är proportionellt, så att alla viljor kan representeras.

Men att folket själv fattar ett beslut följer inte automatiskt av att valsystemet är proportionellt. Vad som krävs, enligt Tännsjö, är att de som beslutar ”stiftar de lagar som folket självt skulle ha stiftat, om de kunnat komma samman, diskuterat olika förslag, för att sedan besluta med stöd av majoritetsregeln” (s. 22).

Detta kontrafaktiska villkor gör hela idén ytterst diffus och ohanterlig. Vi kan aldrig veta om det är uppfyllt. Kanske är det oftare uppfyllt i en ”elitistisk” demokrati av Schumpeters typ – eller i någon upplyst despoti – än exempelvis i den svenska demokratin, som enligt Tännsjö är populistisk. Vi kan förstås *tro* att det är uppfyllt i Sverige eller någon annanstans, men vi kan aldrig *veta* det, och vi kan aldrig ha några *goda skäl* att tro det. Vi har inga som helst empiriska belägg för att kontrafaktiska situationer alltid eller oftast i maximal grad liknar den faktiska situation de skulle ersätta, vilket filosofer brukar tro (jfr min bok *Grubbel i skymningen*, s. 117–19).

En parlamentariker kan alltså *tro* att hennes väljare, eller folket, skulle fatta ett visst beslut i en kontrafaktisk situation, men samtidigt *tro* att detta beslut är felaktigt i utilitaristisk mening. Vilket beslut ska

hon då rösta på? Det hon tror är det utilitaristiskt riktiga eller det hon tror är det populistiskt/demokratiskt riktiga? (Eller kanske det hennes parti förordar?) Eftersom Tännsjö är anhängare av såväl utilitarism som populistisk demokrati, borde han ha ett svar på detta.

Han kan ha rätt i att demokrati är bättre, och trevligare att leva under, än alternativa styrelseformer, även om demokratiska parlament ibland eller ofta skulle fatta utilitaristiskt felaktiga beslut (s. 24). Men det besvarar inte min fråga.

Kort sagt: ska en politiker agera som hon tror är moraliskt rätt eller som hon tror är demokratiskt rätt?

Litteratur

- Bergström, Lars. 2024. *Grubbel i skymningen*. Stockholm: Bokförlaget Thales.
- Bergström, Lars. 2025. "Tännsjös recept för mänskligheten". *Filosofisk tidskrift* 46, nr 1, s. 5–8.
- Tännsjö, Torbjörn. 2025. "Précis av Från despoti till demokrati". *Filosofisk tidskrift* 46, nr 1, s. 3–4.
- Tännsjö, Torbjörn. 2025. "Svar till mina kommentatorer". *Filosofisk tidskrift* 46, nr 1, s. 18–31.